

Innovatie – en subsidienieuws vanuit de Topsector Tuinbouw & Uitgangsmaterialen – 4 december

Nieuwsbrief¹ vanuit de Topsector Tuinbouw & Uitgangsmaterialen over de mogelijkheden voor ondersteuning van kennis- en innovatieprojecten via internationale, nationale en regionale subsidie programma's.

Inhoudsopgave

Europa

Informatiebijeenkomst Horizon 2020-oproepen Societal Challenge 3 'Energie'	4
17 december 2014, 8 en 14 januari 2015: Bijeenkomsten Eurostars-2	4
ERASysAPP - 2nd Joint Call for Applied Systems Biology Research	5
First Open Call of the Finish Accelerator	5
First call ICT 2015 – 'Information and Communications Technologies' H2020-ICT-2015	6
SME Instrument – 580 proposals received for phase 2	6
Pre-Announcement of Call for proposals FACCE SURPLUS: SUSTAINABLE AND RESILIENT AGRICULTURE FOR FOOD AND NON-FOOD SYSTEMS	8
Strategische agenda JPI Water gepresenteerd	9
Website for joint programming and ERA-NETs	10
ERA-net Euphresco new round of funding	10
INTERREG 2014-2020: meer focus, minder administratie	11
EFRO programma Oost-Nederland 2014-2020	12
Nieuw innovatieprogramma voor Zuid-Nederland	13

Nationaal

STW en bedrijfsleven investeren €22 miljoen in toponderzoek	15
Programme Enabling Technologies Hotels	16

¹ Berichtgeving is mede gebaseerd op de Subsidie- en innovatienieuwsbrief van de International helpdesk van Wageningen International.

Investeringen NWO-groot	17
6 projecten van start voor Kas als Energiebron	17
50 miljoen voor Nederlandse kennisinstellingen bij binnenhalen Europees onderzoeksgeld	18
STW stimuleert samenwerking met Vlaanderen	18
Call Topsector Logistiek	19

Regionaal

Nieuw AWTI rapport 'Regionale Hotspots' Regionale innovatie van nationaal belang	20
--	----

EUROPA

De Europese commissie (EC) heeft een EU-strategie 2020 geformuleerd met 3 prioriteiten (*smart growth, sustainable growth, inclusive growth*) met 5 ambitieuze doelen (werkgelegenheid, innovatie, onderwijs, sociale cohesie, energie/klimaat) en 7 *flagship initiatives*, waaronder de Innovation Union. Met Innovation Union beoogt de EU om van Europa een wereldspeler te maken op gebied van wetenschap, de wijze van samenwerking tussen publieke en private partijen revolutionair te veranderen, en knelpunten weg te nemen zodat ideeën sneller hun weg vinden naar de markt.

H2020 is het financiële instrument van de Innovation Union, een instrument voor groei en banen. Dus niet alleen meer gericht op onderzoek, maar ook koppeling aan innovatie met een focus op de maatschappelijke uitdagingen waar de EU voor staat. H2020 is hét Europese programma voor onderzoek & innovatie. Programmering vindt centraal plaats door Brussel. Binnen Europa wordt in toenemende mate (op vrijwillige basis) nationale onderzoeksprogramma's op elkaar afgestemd in gezamenlijke Joint Programming Initiatives (**JPI**) en via European Research Activities netwerken (**ERA netten**).

Daarnaast zijn er de zogenaamde Structuur- en investeringsfondsen waarbij programmering decentraal plaatsvindt door de lidstaten. Voor T&U zijn relevant: Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (**EFRO**) en Interregionale samenwerking tussen lidstaten (**INTERREG**).

H2020

H2020 is hét Europese programma voor onderzoek & innovatie.

H2020 heeft drie pijlers:

- **Excellent Science** met grensverleggend onderzoek en diverse opleidingsmogelijkheden voor wetenschappers (beurzen, uitwisseling, opleiden PhDs);
- Competitive Industries** met multidisciplinair, toegepast onderzoek in internationale consortia en specifieke regelingen voor MBK (SME);
- Societal Challenges** met multidisciplinair, toegepast onderzoek in internationale consortia gericht op maatschappelijke agenda.

Informatiebijeenkomst Horizon 2020-oproepen Societal Challenge 3 'Energie'

De Europese Commissie organiseert een informatiebijeenkomst in Brussel over de Horizon 2020-oproepen voor 2015 binnen de specifieke doelstelling Veilige, schone en efficiënte energie. De informatiedag zal plaatsvinden op **12 december 2014 in Brussel**. Deelname is gratis.

Registreren voor de bijeenkomst kan online op: <http://infoday.onetec.eu/index.asp>

17 december 2014, 8 en 14 januari 2015: Bijeenkomsten Eurostars-2

Eurostars-2 is een Europees innovatieprogramma voor het onderzoek uitvoerende MKB, maar ook andere organisaties kunnen (onder voorwaarden) meedoen aan Eurostars projecten. Het programma, een samenwerking van het EUREKA netwerk en de Europese Unie, kent een totaal publiek budget van ruim 1 miljard voor een periode van 7 jaar. In Nederland is jaarlijks 18 miljoen EUR beschikbaar, te verdelen over 2 calls. De eerstvolgende call in Eurostars (call 3) sluit op **donderdag 5 maart 2015**.

Bent u bezig met het ontwikkelen van technologie voor nieuwe projecten, processen of diensten? Werkt u daarbij samen met partners uit andere landen? Kom dan op **17 december, 8 of 14 januari** naar de Op Weg Naar Huis bijeenkomsten in Den Haag, Utrecht of Zwolle. Tijdens deze bijeenkomsten krijgt u, aan het einde van de werkdag, de mogelijkheid meer te weten te komen over het Eurostars programma en de financieringsmogelijkheden in Nederland. Daarnaast kunt u uw projectidee bespreken met één van de (technische) adviseurs van het Eurostars programma bij RVO.nl.

Voor wie is deze informatiemiddag bedoeld:

- MKB bedrijven die actief bezig zijn met onderzoek en ontwikkeling van nieuwe producten, processen en diensten te ontwikkelen en willen samenwerken met buitenlandse partijen.
- Andere organisaties (grote en kleine bedrijven, kennisinstellingen en universiteiten) die interesse hebben in samenwerking met buitenlandse partners om nieuwe producten, processen en diensten te ontwikkelen.

Programma

16.00 - 16.20 Eurostars is voor het MKB

Een korte toelichting op het Eurostars programma, inclusief succesfactoren

16.20 – 18.00 Borrel + bespreking projectideeën

Voor registratie voor één van de drie bijeenkomsten:

https://www.rvo.nl/registratie_bijeenkomsten_eurostars-2_op_weg_naar_huis-wssl

Heeft u vragen over Eurostars, neem dan contact op met [Arnold Meijer](#). Of bezoek onze website: <http://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/eurostars-%E2%80%93-subsidie-internationale-marktgerichte-rd>

ERASysAPP - 2nd Joint Call for Applied Systems Biology Research

The network partners call on research teams from ten participating countries to set up international research consortia and to submit joint project proposals. By means of this transnational call, ERASysAPP aims to encourage scientists to collaborate and share resources beyond national boundaries.

This second ERASysAPP named 'Further Transfer of Systems Biology Knowledge into Applications' will focus on translational systems biology research. Project proposals need to address **microorganisms, plants** and/or animals. The planned research should deal with biological or physiological processes of general interest to life sciences and biotechnology. Interested researchers will be invited to submit their project applications by January 14, 2015. Subsequently, a panel of experts consisting of renowned European scientists will review the project applications. Based on the recommendation of this expert group the national funders will decide on projects to be funded in summer 2015.

Participating countries in this second ERASysAPP call are Cyprus, Estonia, Germany, Iceland, Latvia, The Netherlands, Norway, Romania, Sweden and Switzerland.

The submission deadline for proposals is **January 14, 2015 at 17:00 h** (CET).

All proposals must be submitted online using the electronic proposal submission system **which will be available as of November 29, 2014** under <https://proposals.etag.ee/erasysapp/>

First Open Call of the Finish Accelerator

Compilation of Open Call Text and related Documentation for the 1st Open Call of the Finish Accelerator <http://www.fi-ware.org/accelerators/>

The Finish Accelerator

The Finish accelerator will sub-grant small and medium sized enterprises (SMEs) as well as web-entrepreneurs that are proposing the development of new software applications that are utilising FIWARE technologies and specifically the FIspace platform.

The Finish accelerator will foster the development and operation of intelligent software applications for supply chains of perishable products such as food or flowers. Application is open for SMEs, startups and web-entrepreneurs. Selection will be based on business potential, technological excellence and acceleration. Separate hackathons for natural persons and a competition for SMEs and startups will also be organized.

About the Open Call

The Finish accelerator will address the domains of Food Chains, Flower, Fruits & Vegetable Business and Logistics. The accelerator will offer up to 150,000 € to SMEs, startups and web-entrepreneurs developing innovative products/services using FIWARE technologies and/or the FIspace platform.

The First Open Call will be open from October 29th to December 10th. Successful applicants will start working in early Spring 2015. The Second Open Call will be open from mid-March 2015 to end of April 2015.

Contact: [Harald Sundmaeker](mailto:Harald.Sundmaeker@ec.europa.eu)
<http://www.finish-project.eu/open-call/>

Application Landing Page
<http://www.Finish-Project.eu/open-call-registration/>

Consortium

- ATB Institut für angewandte Systemtechnik Bremen GmbH; Germany
- DLO Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek; **The Netherlands (Cor Verdouw)**
- Euro Pool System International (Deutschland) GmbH; Germany
- CentMa GmbH; Germany
- iMinds; Belgium
- CBHU Campden BRI Magyarország Nonprofit Kft.; Hungary
- DCS Fondazione Democenter-Sipe; Italy
- EBILTEM Ege University Science and Technology Centre; Turkey

First call ICT 2015 – 'Information and Communications Technologies' H2020-ICT-2015

For the first ICT-2015 call 'ICT 2015 - Information and Communications Technologies' (ICT-2015) € 561 million is available for the following topics:

- ICT-04-2015: Customised and low power computing;
- ICT-08-2015: Boosting public sector productivity and innovation through cloud computing services;
- ICT-10-2015: Collective Awareness Platforms for Sustainability and Social Innovation;
- ICT-12-2015: Integrating experiments and facilities in FIRE+;
- ICT-16-2015: **Big data - research**;
- ICT-19-2015: Technologies for creative industries, social media and convergence;
- ICT-20-2015: Technologies for better human learning and teaching;
- ICT-24-2015: **Robotics**;
- ICT-25-2015: Generic micro- and nano-electronic technologies;
- ICT-27-2015: Photonics KET;
- ICT-28-2015: Cross-cutting ICT KETs;
- ICT-30-2015: Internet of Things and Platforms for Connected Smart Objects;
- ICT-36-2015: Pre-commercial procurement open to all areas of public interest requiring new ICT solutions;
- ICT-38-2015: International partnership building and support to dialogues with high income countries;
- ICT-39-2015: International partnership building in low and middle income countries.

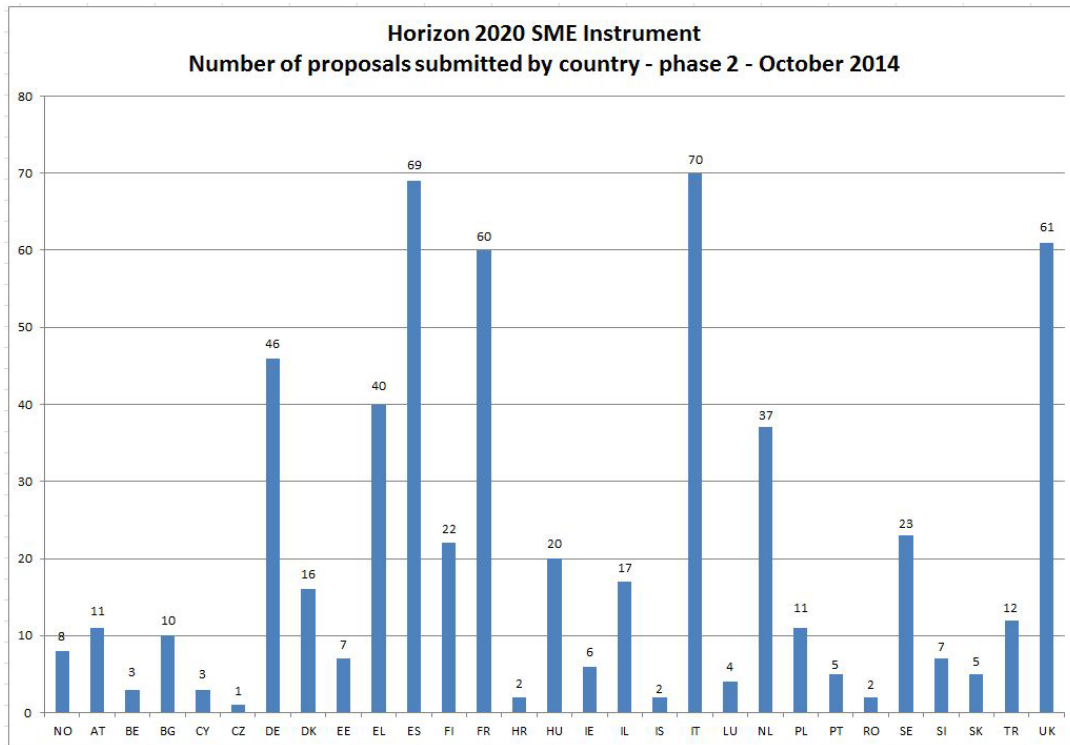
Proposals can be submitted **until 14 April 2015 17.00 hr** Brussels time.

For more information:

<https://ec.europa.eu/research/participants/portal/desktop/en/opportunities/h2020/calls/h2020-ict-2015.html>

SME Instrument – 580 proposals received for phase 2

Deadline for applications for SME Instrument phase 2 (first cut-off date) was 9 October 2014. Executive Agency for SMEs received 580 proposals.

Ranking by country is similar to phase 1 results – the biggest number of proposals came from Italy - 70, followed by Spain – 69 and United Kingdom with 61 proposals. **37 proposals came from the Netherlands.** Of the applications received, 78% were submitted by a single company. In total 785 SMEs are participating in this cut-off. Open Disruptive Innovation scheme attracted the biggest number of applicants, i.e. 191.

JPI - FACCE

Het Joint Programming Initiative on Agriculture, Food Security and Climate Change (JPI FACCE) brengt 21 EU-landen samen die gezamenlijk werken aan een geïntegreerde Onderzoekagenda op het gebied van duurzame land- en tuinbouw, voedselzekerheid en klimaatverandering.

De strategische onderzoekagenda van FACCE-JPI omvat vijf 5 kernthema's:

1. Sustainable food security under climate change, based on an integrated food systems perspective: modeling, benchmarking and policy research perspective
2. Environmentally sustainable growth and intensification of agricultural systems under current and future climate and resource availability
3. Assessing and reducing trade-offs between food production, biodiversity and ecosystem services
4. Adaptation to climate change throughout the whole food chain, including market repercussions
5. Greenhouse gas mitigation: nitrous oxide and methane mitigation in the agriculture and forestry sector, carbon sequestration, fossil fuel substitution and mitigating GHG emissions induced by indirect land use change

Pre-Announcement of Call for proposals FACCE SURPLUS: Sustainable and Resilient agriculture for food and non-food systems

FACCE-JPI pre-announces the upcoming call for joint European research projects. The indicative total available budget amounts to 14M€, subject to the successful negotiation of the FACCE SURPLUS ERA-NET Cofund with the European Commission. The call is expected to open on 07.01.2015 with a closing date for pre-proposals on 04.03.2015.

The Joint Programming Initiative on Agriculture, Food Security and Climate Change (FACCE-JPI) brings together 21 countries that are committed to building an integrated European Research Area addressing the interconnected challenges of sustainable agriculture, food security and impacts of climate change.

In the frame of the FACCE SURPLUS (Sustainable and Resilient agriculture for food and non-food systems) action, under the ERA-NET Cofund scheme of Horizon 2020 of the European Commission, the partner organisations listed in the table hereunder will launch a call for proposals with top-up funding from the EU.

Aim and scope of the call

The present call for proposals aims at improving collaboration and cooperation across the European Research Area in the areas of diverse, but integrated, food and non-food biomass production and transformation systems, including biorefining. It aims as well at supporting innovation and value creation from biomass and biorefineries in synergy with the environmentally sustainable intensification of agricultural and other biomass production taking into account the required economic, environmental and social conditions and resilience to climate change.

The scientific scope of the present call for proposals addresses collaborative projects in three research areas which are incorporated into the following three subthemes of this call, namely:

- Spatial targeting of land use to increase biomass production and transformation, stimulating the growth of systems for the efficient utilisation of green (plant) biomass cascading through novel transformation.
- Developing markets for a wide range of products and services generated through integrated food and non-food systems.
- Sustainable intensification of integrated food and non-food systems of agriculture, by developing integrated, systems-based approaches to land management.

Eligibility

The call invites proposals for collaborative research and development of transnational consortia of research organisations and companies from at least 3 countries participating in the call. The duration of proposed projects may be up to 36 months. National eligibility rules, including the potential eligibility of the private sector, e.g. SMEs, must be followed and will be published together with the call text on www.faccejpi.com

Strategische agenda JPI Water gepresenteerd

Bron: Neth-ER nieuwsbrief

Het Joint Programming Initiative "Water challenges for a changing world" (JPI Water) heeft in twee documenten haar plannen voor de periode 2014-2016 uiteengezet. De Strategic Research and Innovation Agenda (SRIA) en het Implementation Plan 2014-2016 bieden een kader voor toekomstige onderzoekactiviteiten en investeringen in de watersector.

In Europa wordt zo'n 500 miljoen euro per jaar geïnvesteerd in publieke onderzoeks- en innovatieactiviteiten op het gebied van water. Onder het JPI Water wordt gezorgd voor gezamenlijke planning, uitvoering en evaluatie van nationale onderzoeksprogramma's op dit onderwerp. De SRIA identificeert de nieuwe onderzoekbehoeften en doelstellingen op watergebied en het *Implementation Plan* 2014-2016 beschrijft de activiteiten die moeten worden uitgevoerd om de SRIA doelstellingen te behalen.

Rol van Nederland

Op verschillende niveaus is Nederland als co-coördinerend land bij het JPI Water betrokken. Het Ministerie van Economische Zaken en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland zijn partner. Verschillende Nederlanders maken deel uit van het Scientific and Technological Advisory Board: dr. Marc F.P. Bierkens (Universiteit Utrecht en Deltares), dr. Cees Buisman als Vice President (Wetsus), en prof. Maria Kennedy (UNESCO-IHE Institute for Water Education).

Tijdslijn

Het Implementation Plan 2014-2016 bevat de activiteiten die in het kader van het JPI Water gepland zijn. Zo worden in het eerste kwartaal van 2015 en 2016 respectievelijk de tweede en derde Call for Proposals gepubliceerd.

Meer informatie

Persbericht

http://www.waterjpi.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=328&catid=94&Itemid=703: Official presentation of the Strategic Research and Innovation Agenda and the Implementation Plan to European and national institutions

Publicatie <http://user-djz3y9a.cld.bz/Implementationsria#1>: Implementation Plan 2014-2015

Publicatie <http://user-djz3y9a.cld.bz/Binder1#1>: Strategic Research and Innovation Agenda Website

http://www.waterjpi.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=202&Itemid=682: Water JPI

ERA netwerken

Het doel van een ERA-net is het bevorderen van samenwerking en afstemming van onderzoekactiviteiten in verschillende EU-lidstaten binnen bestaande nationale programmering van onderzoek. Financiering vindt plaats door de afzonderlijke lidstaten (in Nederland door NWO en EZ) en soms ook door de EU (ERA-net Cofund).

Website for joint programming and ERA-NETs

This website aims to inform about the European Commission's European Research Area (ERA) and its research initiatives of the 7th Framework Programme (FP7) in the area of the Bioeconomy. There are two types of initiatives described on this website, the European Research Area Networks (ERA-NETs) and Joint Programming Initiatives (JPIs). This website is constructed by Wageningen International. Click here <http://www.jointprogramming.nl/> to visit the website.

ERA-net Euphresco new round of funding

The members of the Euphresco network have just started a new round of discussion that will lead to the identification of the research topics to be funded in 2015.

Each Euphresco member can suggest topics as national/organisation preferences by February 10, 2015. If a topic receives transnational support and funders from two or more countries commit to provide financial support, the suggestion becomes an officially approved Euphresco topic.

The topics identified through the Euphresco network will be advertised on the public website. More information can be found at the Euphresco website <http://www.euphresco.net/funding/calls>

*Euphresco is a network of organisations funding research projects and coordinating national research in the phytosanitary area. The overall goal of Euphresco is to support coordination and collaboration in the **area of phytosanitary research**, and to become a strong, long-term network of funders that fully incorporate existing and new members.*

Interregionale samenwerking binnen EU (INTERREG)

Interreg is een Europese subsidieregeling, waarbinnen partijen uit meerdere landen samenwerken in projecten op het terrein van duurzame ruimtelijke en regionale ontwikkeling.

Er zijn 3 verschillende Interreg-programma's. Deze zijn gericht op samenwerking:

- in de grensregio's (Interreg A);
- tussen regio's in verschillende landen (Interreg B);
- door heel Europa heen, dus niet gebonden aan een bepaald gedeelte van het grondgebied van de EU (Interreg C).

INTERREG 2014-2020: meer focus, minder administratie

De nieuwe INTERREG-programma's voor 2014-2020 zijn bijna rond. Nederland heeft de programma's NWE, NSR en Europe afgelopen zomer ondertekend, nu moet de Europese Commissie ze nog vaststellen. Naar verwachting volgt de eerste call-for-proposals van de drie programma's niet eerder dan het tweede kwartaal van 2015.

Hoewel de nieuwe programma's nog niet definitief rond zijn, was er genoeg nieuws te melden tijdens de drukbezochte informatiedagen in Groningen, Eindhoven en Arnhem, georganiseerd door RVO.nl. Bij de opening vertelt Edwin Koning, sr. beleidsmedewerker van het ministerie van Infrastructuur en Milieu (I&M): *"De nieuwe programma's hebben meer focus, meer nadruk op tastbare resultaten, sterkere partnerschappen en toepassing van de resultaten. Ook het delen van de opgedane kennis en ervaring, zowel binnen als buiten de projecten, wordt belangrijker."*

'Two step approach'

Nieuw in de NWE- en NSR-programma's is een two step approach voor het indienen van projecten. In de eerste stap dien je een beknopt projectvoorstel in. Wordt dat goedgekeurd, dan dien je in de tweede stap een volledig plan in. Koning legt uit: *"De two step approach voorkomt dat projectenplannen afvallen waarin al veel tijd en geld is geïnvesteerd. En het vergroot de slaagkans voor de tweede stap."* De exacte procedure moet nog vastgesteld worden.

Innovatie voorop

Elk INTERREG-programma heeft eigen thema's, maar innovatie komt in alle drie de programma's terug. INTERREG wil ervoor zorgen dat regio's hun innovatiepotentieel benutten en verder ontwikkelen, vertelt Gé Huismans, contactpersoon voor NWE bij RVO.nl. *"Belangrijk is dat koplopende regio's minder hardlopende regio's op sleeptouw nemen. We willen dat projecten een goede voedingsbodem creëren voor nieuwe én bestaande bedrijven. INTERREG stimuleert ook overheden om investeringen te doen om innovatie aan te jagen. Met als doel dat die investeringen weer leiden tot méér investeringen."*

Aandacht voor mkb en administratielast

Om het innovatiepotentieel van het mkb te benutten is er binnen de nieuwe programma's expliciete aandacht voor het betrekken van mkb'ers. Huismans: *"Bedrijven hebben een bijzondere rol in INTERREG-projecten. Ze zijn meer dan welkom in alle programma's; ze maken de triple helix compleet. Deelname van het mkb kent nu nog veel knelpunten, maar Nederland loopt voorop in de Europese onderhandeling om deelname te vergemakkelijken."* Ook lopen er veel inspanningen om het administratieve proces te vereenvoudigen. Aanvraagformulieren van verschillende INTERREG-programma's zijn op elkaar afgestemd en kunnen straks digitaal worden ingediend. Ook de financiële administratie wordt makkelijker, met minder kostensoorten en kortere betaaltermijnen.

Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO)

EFRO is een Europese subsidieregeling gericht op versterking van de regionale economie. In Nederland zijn er 4 landsdelen (Noord, Oost, West, Zuid).

EFRO programma Oost-Nederland 2014-2020

De Europese Unie heeft het Oost-Nederlandse voorstel voor de besteding van ruim honderd miljoen aan EFRO-subsidies goedgekeurd, als eerste van de vier Nederlandse regio's. Eerder dit jaar hebben de provinciebesturen van Gelderland en Overijssel samen met de grote steden en het Rijk een programmavoorstel ingediend bij de Europese Commissie.

Hester Maij, gedeputeerde Landelijk gebied, Culturele infrastructuur en Europa: *“Met deze goedkeuring is zekerheid verkregen dat Europa het budget van ruim honderd miljoen euro definitief beschikbaar stelt voor het stimuleren van innovatie en het bevorderen van een koolstofarme economie in Oost-Nederland. Het is een belangrijke impuls voor de regionale economie en de werkgelegenheid”*.

Concurrentiepositie

Met het EFRO-programma 2014-2020 wil Oost-Nederland haar regionale concurrentiepositie verder versterken. Hierbij sluit Oost-Nederland aan op grote maatschappelijke vraagstukken waar Europa voor staat. Uitdagingen die vragen om innovatieve oplossingen, zijn onder meer: voedselzekerheid, vergrijzing en gezondheid, klimaatverandering, schone en efficiënte energie en beschikbaarheid van grondstoffen. Antwoorden komen onder andere voort uit de ontwikkeling van belangrijke sleuteltechnologieën, zoals micro- en nano-elektronica, nanotechnologie, geavanceerde materialen en biotechnologie. Oost-Nederland zet in op vier gebieden: High Tech Systemen en Materialen (HTSM), gezondheid (Health), **Agrofood (inclusief tuinbouw)** en **Energie & Milieutechnologie (EMT)**. Binnen die sectoren beschouwen Gelderland en Overijssel ICT, water, chemie, de creatieve en maakindustrie als sleuteltechnologieën.

Cofinanciering

Voorwaarde voor de Europese subsidie is wel dat de beide provincies en het bedrijfsleven ook bijdragen aan innovatie en een economie die minder afhankelijk is van fossiele brandstoffen. Dit betekent dat naar verwachting voor de jaren 2014-2020 in totaal 285 euro miljoen geïnvesteerd wordt in innovatie en een koolstofarme economie.

Loket

Nu Brussel de EFRO-plannen van Gelderland en Overijssel heeft goedgekeurd, kan de laatste hand worden gelegd aan juridische en technische aspecten van de subsidieregeling. Naar verwachting kan het programma begin 2015 van start gaan. **Vooraf het midden- en kleinbedrijf en kennisinstellingen in Gelderland en Overijssel kunnen de komende jaren aanspraak maken op EFRO-subsidies.** Een dergelijke impuls blijkt het meeste effect te hebben als bedrijfsleven, onderwijs en overheid samen optrekken. Projecten waarin die drie goed samenwerken, maken daarom de meeste kans op een EFRO-subsidie.

OP-Oost

Het operationeel programma (OP) EFRO Oost-Nederland is een gezamenlijk subsidieprogramma van de provincies en Gelderland en Overijssel en werkt aan structurele versterking van de economie in Gelderland en Overijssel. Oost Nederland zet de EFRO-middelen voor het nieuwe programma in op innovatiestimulering en koolstofarme economie. Het doel van het OP- Oost is dat meer Oost-Nederlandse MKB-bedrijven meer omzet halen uit nieuwe producten. Kijk voor meer informatie over het stimuleringsprogramma op: www.op-oost.eu

Nieuw innovatieprogramma voor Zuid-Nederland

Bron: site provincie Limburg

In het bijzijn van toonaangevende vertegenwoordigers van bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden, wordt op 29 oktober in het provinciehuis van Limburg het startschot gegeven voor een nieuw innovatieprogramma voor Zuid-Nederland. Het programma is opgesteld door de provincies Noord-Brabant, Limburg en Zeeland in samenwerking met het Rijk en bedoeld om de Zuid-Nederlandse economie een boost te geven. Een groot deel van de financiering van het programma is afkomstig uit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling.

Het nieuwe innovatieprogramma is een vervolg op het programma OP-Zuid 2007-2013 en krijgt de naam **OPZuid – Europees Innovatieprogramma Zuid-Nederland**. Voor de periode 2014-2020 stelt de Europese Unie door middel van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) 113 miljoen euro beschikbaar voor projecten die bijdragen aan de ontwikkeling van de Zuid-Nederlandse economie tot een sterke en dynamische kenniseconomie. Samen met de cofinanciering van de provincies, het rijk en de projectuitvoerders, zal de totale investeringsimpuls van het **OPZuid circa 321 miljoen euro bedragen**.

Strategische aanpak

De basis voor het OPZuid is de Regionale Innovatie Strategie voor Slimme Specialisatie (RIS3), waarin de doelstellingen van Europa zijn vertaald naar regionale maatschappelijke uitdagingen en focus is aangebracht op een aantal sterke sectoren met (internationale) concurrentiekracht: high tech systems, chemie, **agrofood (inclusief tuinbouw)**, maintenance, **logistiek, biobased** en lifesciences & health.

Innovatie en koolstofarme economie

Het OPZuid richt zich specifiek op verbetering van het regionale concurrentievermogen en de werkgelegenheid door middel van de speerpunten innovatiebevordering en de overgang naar een koolstofarme economie.

Met betrekking tot het speerpunt innovatiebevordering, ligt de focus op cross-overs tussen nationale en internationale topclusters, waarbij per regio accenten zijn aangebracht. Gedeputeerde Bert Pauli, Economische Zaken provincie Noord-Brabant: *“Door slim te zijn en te durven specialiseren, scheppen we de grootste kansen. Bijvoorbeeld door de **high tech sector** uit onze regio te combineren met de **Agri-food sector**. In beide takken van sport zijn we al goed, maar in combinatie zijn we in staat unieke landbouwmachines te maken. Cross-overs noemen we dat. Met sensoren en TomTom-achtige besturing maken die machines het mogelijk de landbouwproductie te verhogen en natuur en milieu te sparen.”* Zeeland richt zich met name op de **chemie en agrofood**. Gedeputeerde Ben de Reu, Economische Zaken provincie Zeeland: *“Zeeland wil zich onderscheiden in de verduurzaming van de chemische en agro sector en zet gezamenlijk met haar partners in Zuid-Nederland en Vlaanderen in op een Biobased Economy. De Biobased Innovations Garden is een mooi voorbeeld waar de samenwerking tussen agro en chemie tot uitwerking is gekomen.”*

Het MKB wordt gezien als motor van de Zuid-Nederlandse economie. In het OPZuid gaat dan ook speciale aandacht uit naar het innovatieve MKB in de benoemde topsectoren en hun relaties met kennisinstellingen en grote bedrijven. Gedeputeerde Twan Beurskens, Economische Zaken provincie Limburg: *“Ten aanzien van de economische ontwikkeling van Limburg, ligt de focus op de versterking van onze kenniseconomie met de Brightlands campussen als vliegwiel en bronnen van technologische innovatie. En, erg belangrijk, op de aanhaking van het midden- en kleinbedrijf bij deze ontwikkelingen. Het is ons gelukt om, met het OPZuid, middelen vanuit Europa beschikbaar te krijgen om een impuls te geven aan de versterking van de innovatiekracht van Zuid-Nederland. De start van het OPZuid is dé uitnodiging aan het bedrijfsleven om van deze financiële impuls gebruik te maken”*.

Het programma zet in op versterking en verbreding van het open innovatiesysteem en methoden en processen die daarbij aansluiten, zoals living labs, proeftuinen, co-creatie, sociale innovatie en het benutten van design. Daarbij wordt ook de human capital agenda niet vergeten. Door onderwijsprogramma's te stimuleren waarbij zowel bedrijfsleven als kennisinstellingen betrokken zijn, en die inspelen op de kwalitatieve eisen die het bedrijfsleven in de topclusters stelt aan technisch talent, komt een betere aansluiting tot stand van het onderwijs op de arbeidsvraag naar technisch geschoolde mensen.

Het tweede speerpunt van het programma is de overgang naar een **koolstofarme economie**. Hierbij ligt de focus op vernieuwing in technieken, producten, processen en diensten op het vlak van duurzame energieproductie en energie-efficiëntie. Om te komen tot een slimme uitrol daarvan in de gebouwde omgeving, is een belangrijke rol weggelegd voor de grotere gemeenten.

Sturing op kwaliteit

Gold eerder nog het principe van 'first come, first serve', in het nieuwe innovatieprogramma wordt nog nadrukkelijker gestuurd op de werving van kwalitatief goede projecten en het bereiken van de programmadoelstellingen. Zowel bij de totstandkoming van het programma, als in de uitvoering, zijn bedrijven, kennisinstellingen, provincies en gemeenten nauw betrokken. Dit heeft geresulteerd in een programma dat breed gedragen wordt. De kwalitatieve beoordeling van projectaanvragen is in handen van een deskundigencommissie, die bestaat uit onafhankelijke deskundigen met expertise en ervaring in de voor het OPZuid belangrijke sectoren en kennisgebieden. Een andere belangrijke taak is weggelegd voor de regionale triple helix-organisaties. Zij vervullen o.a. een loketfunctie en bieden ondersteuning bij de ontwikkeling van kwalitatief goede projecten die aansluiten bij de regionale innovatiestrategie van Zuid-Nederland.

Downloads:

- RIS3 Zuid-Nederland 2014-2020, versie 16-09-2013:
http://www.op-zuid.nl/images/stories/programmadoelstellingen_2014-2020/ris3_zuid_versie_16%20september_2013.pdf
- Concept 100%-versie programmadocument OP-Zuid 2014-2020, versie 20-01-2014:
http://www.op-zuid.nl/images/stories/nieuwsdownloads/concept-100opzuid_versie%20012014.pdf

NATIONAAL

STW en bedrijfsleven investeren €22 miljoen in toponderzoek

Bron: STW site

Het bestuur van Technologiestichting STW heeft groen licht gegeven aan zes onderzoeksprogramma's die moeten leiden tot innovatieve technologieën. STW stelt daarvoor €15 miljoen beschikbaar. Daarnaast investeren ruim 80 bedrijven, waaronder Philips, DSM en Royal HaskoningDHV €7,6 miljoen euro. De programma's richten zich op de **ontwikkeling van zuinige ledverlichting voor de glastuinbouw**, goedkopere windenergie, een nieuw type nanoreactor, slimme energienetwerken, een nieuwe methode om kankertherapie te volgen en microbiologische omgevingen van planten.

De onderzoeksvorstellen zijn de winnaars van het competitieprogramma Perspectief voor de topsectoren. De jaarlijkse competitie daagt wetenschappers uit samenwerkingsverbanden aan te gaan met private partijen, om gemeenschappelijk innovatief onderzoek op te zetten dat aansluit bij de topsectoren.

'Voor Perspectief-programma's zoeken onderzoekers en het bedrijfsleven elkaar actief op, om gezamenlijk technologische doorbraken te realiseren', zegt Perspectief-coördinator Anke Stekelenburg. 'De forse investering vanuit het bedrijfsleven geeft aan dat private partijen graag aansluiten bij de academische wereld.' De zes voorstellen die als beste zijn beoordeeld, ontvangen een subsidie die varieert van €2 miljoen tot €4 miljoen. De gehonoreerde onderzoeksprogramma's vormen een opleidingsplaats voor in totaal 46 promovendi, 18 postdocs en 19 technisch assistenten.

Meer informatie over de projecten vind je hier:

<http://stwstichtingvoo.m5.mailplus.nl/archief/mailling-359471.html>

Eén van de winnende projecten is:

Led it be 50% Programmaleider: Prof.dr.ir. Leo Marcelis (Wageningen UR)

Het energieverbruik van de Nederlandse glastuinbouw kan mogelijk met 50 procent omlaag als op een slimme manier gebruik wordt gemaakt van ledverlichting. Door kennis op te bouwen over de effecten van ledverlichting op plantengroei kan die energiebesparing binnen handbereik komen.

STW ontving in totaal **41 onderzoeksinitiatieven**. De **zes voorstellen** die als beste zijn beoordeeld, ontvangen een subsidie die **varieert van €2 miljoen tot €4 miljoen**. De gehonoreerde onderzoeksprogramma's vormen een opleidingsplaats voor in totaal 46 promovendi, 18 postdocs en 19 technisch assistenten. Meer informatie over de projecten vind je hier: <http://stwstichtingvoo.m5.mailplus.nl/archief/mailling-359471.html>

Led it be 50% Programmaleider: Prof.dr.ir. Leo Marcelis (Wageningen UR)

Het energieverbruik van de Nederlandse glastuinbouw kan mogelijk met 50 procent omlaag als op een slimme manier gebruik wordt gemaakt van ledverlichting. Door kennis op te bouwen over de effecten van ledverlichting op plantengroei kan die energiebesparing binnen handbereik komen. Vanuit NIOO is **Programmaleider: Prof.dr. Jos Raaijmakers (NIOO)** met Back to the Roots één van de zes winnaars.

Programme Enabling Technologies Hotels

Source: site ZonMw

Background and goals

NWO Earth and Life Sciences (ALW) and ZonMw have made funds available for the 2nd call for projects within the programme Enabling Technologies Hotels

<http://www.zonmw.nl/en/programmes/enabling-technologies-hotels/programme/>. The Technology Hotel concept entails that researchers (the guests) who do not have access to high-end technologies, can obtain access to these technologies and the connected expertise and infrastructure via a service-oriented facility (the Hotel). In the first round of the Enabling Technologies Hotels programme, this Hotel concept has been proven to be an excellent model.

This Hotel programme contributes to the aims of the **Topsectors** Life Sciences and Health (LSH – more specifically the Roadmap Enabling Technologies & Infrastructure), Agri&Food and **Horticulture & Starting Materials**. The goal of this call is to stimulate collaboration between researchers and technologists within the framework of a public private partnership (PPP).

Hotel access is offered:

A. **to ongoing PPPs**: to expand already-planned activities (the Associated Projects) with new technology or

B. **to new PPPs**: to have access to new technology to test a hypothesis and generate data (Booster projects) with the intention (and perspective) to follow-up with larger national or international project applications

The Hotel access should be used to generate and integrate novel data for the groups concerned.

Within the framework of this call, there is a preference for **small and medium enterprises** (SMEs) taking part in the PPPs. A maximum overall budget of **€750k** is available for this **2nd round** and the **maximum budget** that can be requested per hotel project has been set **at €30k**. Support can be requested in the following areas:

1. Bioinformatics, Computational and Systems Biology
2. Genomics (incl. Next Generation Sequencing approaches)
3. Proteomics & Structural Biology
4. Metabolomics
5. Bioimaging & Phenotyping (incl. Advanced Microscopy and Medical Imaging)

Projects will be selected by an independent selection committee based on the criteria and guidelines outlined in this document. The Technology Hotels that can be accessed through this call are listed on the website of the Dutch Techcentre for Life Sciences (DTL <http://www.dtls.nl/expertise-services/hotels>, under the tab 'expertise & services'). DTL focuses on the high-end technologies that drive next generation life science research in the clinical & health, nutrition, agro-genomics and industrial microbiology sectors.

Deadline Call for project access to Technology Hotels: 15 January 2015 15:00

Goals of this call for Hotel projects:

- Facilitate the dissemination of unique technological expertise in the Netherlands to other research groups/institutions/SMEs that have not worked with that technology before.
- **To encourage the use of advanced life sciences technologies** in public-private partnerships and to stimulate novel interactions among research groups and technology providers and thereby contribute to the advancement of the used technology.
- **Propagate the use of data stewardship** and data integration principles, methods and standards in advanced multi-technology research projects.

For more information and guidelines:

<http://www.zonmw.nl/nl/subsidies/subsidiekalender/detail/item/programme-enabling-technologies-hotels/>

Investerings NWO-groot

Bron: NWO site

Grote investeringen doen in vernieuwende apparatuur en dataverzamelingen kan met het financieringsinstrument Investerings NWO-groot. Er worden investeringen gefinancierd die hoger zijn dan 1,5 mln. euro (1 mln. euro voor alfa- en gammawetenschappen).

Het financieringsinstrument Investerings NWO-groot is bedoeld om investeringen in wetenschappelijk vernieuwende apparatuur of dataverzamelingen van (inter)nationaal belang te stimuleren. Je kan een aanvraag doen voor het aanschaffen van apparatuur of het opzetten, koppelen en verrijken van dataverzamelingen.

Het gaat om financiering van:

- Minimaal 1 mln. euro voor de alfa- en gammawetenschappen
- Minimaal 1,5 mln. euro voor alle andere wetenschapsgebieden

Je kan een aanvraag indienen voor:

- Kosten van investeringen in wetenschappelijke apparatuur
- Personeelskosten voor het opzetten van databases
- Personeelskosten voor medewerkers met een specifieke en essentiële technische expertise noodzakelijk voor de ontwikkeling of bouw van een investering

Alleen Nederlandse universiteiten en door NWO erkende onderzoeksinstituten kunnen een aanvraag indienen. Andere instituten komen alleen in aanmerking als ze samenwerken met een door NWO erkend onderzoeksinstituut.

Sluitingsdatum is 19 mei 2015, 13.59 uur.

Meer informatie en alle benodigde documenten vind je hier:

<http://www.nwo.nl/financiering/onze-financieringsinstrumenten/nwo/investeringen-nwo-groot/investeringen-nwo-groot.html>

6 projecten van start voor Kas als Energiebron

Onlangs hebben het Productschap Tuinbouw en het Ministerie van EZ 6 aanvragen voor financiering van projecten in het kader van Kas als Energiebron (KaE) gehonoreerd. De projecten zijn van advies voorzien door de ondernemersgroep Kas als Energiebron van LTO Glaskracht Nederland. Er zijn nog een aantal projecten in aanvraag voor financiering via de Topsector Tuinbouw en Uitgangsmaterialen. De uitkomst hiervan wordt in december verwacht.

De volgende projecten zijn gehonoreerd:

1. Het Nieuwe Telen Lisianthus;
2. Minder belichten phalaenopsis zonder productieverlies;
3. CO2 afvangst uit buitenlucht;
4. CO2 afvangst uit rookgassen van een houtstookinstallatie. Praktijktest;
5. Opstellen en invoeren van industriestandaarden en Recommended Practices voor geothermie-installaties en –projecten in Nederland;
6. Energiezuinig komkommers telen (Dit project wordt volledig door EZ betaald uit de zogenoemde Proof of Principle-gelden).

Het programma Kas als Energiebron is een samenwerkingsprogramma van het bedrijfsleven en de overheid om de verduurzaming op energiegebied mogelijk te maken. Het totale programma wordt door beide partijen gefinancierd.

50 miljoen voor Nederlandse kennisinstellingen bij binnenhalen Europees onderzoeksgeld

Vanaf 2015 stelt staatssecretaris Sander Dekker (wetenschap) structureel €50 miljoen beschikbaar voor onderzoekers van hogescholen, universiteiten en publieke kennisinstellingen die Europese onderzoeksubsidies binnenhalen. Op die manier hoopt Dekker dat de Nederlandse wetenschap even succesvol kan blijven met het binnenhalen van Europese onderzoeksubsidies als de afgelopen 7 jaar. Dit staat in de brief Voortgangsrapportage bedrijvenbeleid die vandaag aan de Tweede Kamer is verzonden, in de wetenschapsvisie die Dekker samen met minister Bussemaker in november zal uitbrengen, wordt aangegeven hoe dit geld ingezet wordt.

Staatssecretaris Dekker: *"Met deze €50 miljoen helpen we instellingen om onderzoeksgeld uit Europa binnen te halen. De afgelopen jaren zijn Nederlandse kennisinstellingen daarin al zeer succesvol geweest. Maar nu er in Horizon 2020 nog meer Europees geld beschikbaar is voor onderzoek en innovatie, willen we Nederlandse instellingen ondersteunen bij de matching. Daarmee creëren we een hefboom om ook de komende jaren weer succesvol te zijn."*

Matching

Wanneer aan een onderzoeker een Europese subsidie wordt toegewezen, is dit in vele gevallen niet voldoende om het gehele onderzoek te kunnen uitvoeren. De instelling betaalt dan de kosten voor bijvoorbeeld de faciliteiten, die niet worden vergoed door de subsidie. Dit heet matching. Hogescholen, universiteiten en kennisinstellingen ervoeren de afgelopen jaren een hoge matchingsdruk, die nu verlicht wordt met deze bijdrage van €50 miljoen.

Succesvol

De Nederlandse wetenschap is zeer succesvol in het binnenhalen van Europese onderzoeksubsidies, zo werd er in de afgelopen 7 jaar 3,4 miljard verworven. Dat is bijna anderhalf keer zoveel als Nederland via de EU-begroting bijdraagt. Het Europese onderzoeksbudget is in het nieuwe onderzoeks- en innovatieprogramma Horizon 2020 met zo'n 40% vergroot en mede daarom wordt de €50 miljoen matchingsgeld in onderzoek geïnvesteerd om er voor te zorgen dat de Nederlandse wetenschap even succesvol zal blijven met het aantrekken Europees onderzoeksgeld.

STW stimuleert samenwerking met Vlaanderen

Bron: STW website

Nederlandse en Vlaamse wetenschappers die samen een onderzoek willen opzetten, kunnen nu een projectvoorstel indienen bij STW en de Vlaamse tegenhanger IWT. Door gezamenlijk projectvoorstellen te honoreren, willen STW en IWT de samenwerking tussen Nederlandse en Vlaamse wetenschappers aanmoedigen.

Onderzoekers kunnen bij STW tot 1 mei 2015 doorlopend voorstellen indienen op het gebied van High Tech Systemen en Materialen (inclusief nanotechnologie en **ICT**). IWT <http://www.iwt.be/> neemt tot 9 januari 2015 voorstellen in ontvangst op het gebied van farma en chemie (inclusief biotechnologie en **biobased economy**).

De bilaterale voorstellen die STW in ontvangst neemt, vallen binnen het Open Technologieprogramma (OTP) <http://www.stw.nl/nl/content/open-technologieprogramma> en moeten voldoen aan de gebruikelijke OTP-richtlijnen. Bij het IWT vallen de projecten binnen het programma Strategisch Basisonderzoek (SBO). Voor de bilaterale projecten hebben STW en IWT elk 2,5 miljoen euro gereserveerd binnen de OTP- en SBO-programma's <http://www.iwt.be/nieuws/lancering-sbo-oproep-2014-2015>. De honorering van de grensoverschrijdende onderzoeksvorstellen is voorsnog een pilotproject. Het doel is om onderzoekers ook op langere termijn de mogelijkheid te geven gezamenlijke projecten in te dienen bij beide organisaties.

Klik hier <http://www.stw.nl/nl/programmas/stw-iwt-bilaterale-otp-projecten> voor meer informatie over het samenwerkingsverband, en de richtlijnen voor het indienen van een projectvoorstel.

Call Topsector Logistiek

Bron: NWO site

NWO en het topconsortium voor Kennis en Innovatie Logistiek (TKI Logistiek) organiseren een nieuwe call voor zowel fundamenteel als toegepast onderzoek in de Topsector Logistiek. De call wordt momenteel uitgewerkt en zal waarschijnlijk **medio november worden gepubliceerd**, de voorlopige deadline voor definitieve aanvragen is medio februari 2015.

Het doel van het programma voor de Topsector Logistiek is het ontwikkelen, delen en toepassen van nieuwe kennis die nodig is voor de vitaliteit van de Nederlandse logistieke sector voor de (middel)lange termijn. Het programma genereert kennis die bijdraagt aan de doelstelling van de Topsector Logistiek, zoals verwoord in de topsectoragenda 'Partituur naar de Top', en aan het realiseren van de roadmaps. De aanvragen zullen inhoudelijk aansluiting moeten vinden bij de agenda van de Topsector Logistiek en de in de call beschreven vraagstukken. Het programma zal leiden tot bruikbare resultaten voor het bedrijfsleven in de topsector Logistiek.

Aanvragen worden ingediend door consortia en er zal cofinanciering worden geëist. Onderzoekers werken in de consortia samen met private en/of publieke partners. Deze partners leveren een financiële bijdrage (cofinanciering). Het percentage cofinanciering voor aanvragen voor toegepast onderzoek ligt aanzienlijk hoger dan die voor fundamenteel onderzoek.

NWO is actief betrokken bij het Logistieke Topconsortium voor Kennis en Innovatie. Dit is opgericht voor de bevordering en afstemming van de activiteiten die de verschillende betrokken partijen ontwikkelen en uitvoeren voor de Topsector Logistiek. NWO stimuleert onderzoek naar vijf roadmaps in de Topsector Logistiek via Open Competities en in gerichte programma's.

Voor meer informatie over NWO en de Topsector Logistiek, zie de website van VerDus <http://logistiek.verdus.nl/713> (Verbinden van Duurzame Steden).

REGIONAAL

Nieuw AWTI rapport 'Regionale Hotspots' Regionale innovatie van nationaal belang

Bron: ScienceGuide

De overheid kan meer doen om innovatie in de regio verder te laten bloeien. Dat stelt de AWTI in een recent rapport over regionale hotspots. *"De regering moet meer oog hebben voor deze ontwikkeling en hotspots van nationaal belang aanwijzen,"* zegt Uri Rosenthal.

Regionale hotspots zijn geografische clusters van bedrijven, kennisinstellingen en andere partners die een netwerk vormen en zich samen richten op innovatie. Internationale voorbeelden tonen aan dat hotspots van belang zijn voor de regionale economie, en soms ook voor een land als geheel.

Ook AWTI-raadslid Thecla Bodewes benadrukt het belang van regionale innovatie onlangs al in gesprek met ScienceGuide. *"De innovatie in de regio moet ergens benoemd worden,"* zegt Bodewes. *"Ons doel is om opnieuw te bepalen wat er nodig is om het MKB te laten groeien. Belangrijk daarbij zijn opleidingen, export en kennis."*

In het rapport worden drie verschillende typen hotspots onderscheiden: creatieve stedelijke hotspots, engineering hotspots en wetenschapsgedreven hotspots. Die hotspots bevinden zich daarnaast in verschillende levensfasen: opkomst, groei en transitie. Volgens de AWTI moeten overheden zich rekenschap geven van deze verschillen. De overheid speelt in de ontwikkeling vaak de rol van facilitator. Zoals ook Saxion-bestuurslid Ineke van Oldeniel recent al aangaf aan ScienceGuide. *"Uiteindelijk gaat het om de welvaart in de regio. We trekken daar heel nadrukkelijk samen in op met de provincie en de regio."* Het gaat er volgens de AWTI om dat de overheid vanuit nationaal perspectief een coördinerende rol vervuld.

Daartoe doet de AWTI drie concrete aanbevelingen:

1.) **De Rijksoverheid moet hotspots van nationaal belang identificeren en steunen.** Criteria zijn onder andere: i) de betekenis van een hotspot voor de economie en de topsectoren en ii) de bijdrage aan het publieke belang of de internationale positie van Nederland. Steun hotspots vanuit bestaande financieringsbronnen en door het leggen van verbindingen tussen hotspots. Heb daarbij oog voor de kansen die een specifiek type hotspot biedt en voor de levensfase waarin een hotspot zich bevindt. Maak de hotspots van nationaal belang onderdeel van de Holland branding.

2.) **De Rijksoverheid moet medeoverheden ondersteunen bij het faciliteren van regionale hotspots.** Bundel kennis over hotspots, met name over succes- en faalfactoren. Stimuleer regio's hun middelen effectief te investeren in wetenschap en innovatie en bevorder een klimaat van interregionale samenwerking.

3.) **Lokale overheden moeten actief participeren en commitment tonen.** Bied ondersteuning op maat (naar type en levensfase). Sta open voor initiatieven om hotspots te vormen. Participeer in hotspots door partijen bij elkaar te brengen en het belang ervan uit te dragen. Investeer daarnaast breder in de regionale kenniseconomie.

Het volledige rapport 'Regionale Hotspots' lees je hier

http://awti.nl/upload/documents/publicaties/tekst/Regionale-Hotspots-_-Def.pdf